

OPDC'S nader bekeken

Verkennend onderzoek naar de orthopedagogisch-didactische centra en hun rol binnen samenwerkingsverbanden

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
2 Ontstaansgeschiedenis en kenmerken OPDC	13
2.1 Ontstaansgeschiedenis	13
2.2 Wat is een OPDC?	14
3 De samenwerkingsverbanden en de OPDC's	17
3.1 Aantallen en modellen OPDC's	17
3.2 Voorzieningen binnen de samenwerkingsverbanden	18
4 OPDC's: context, leerlingkenmerken en leerlingstromen	21
4.1 Contextfactoren	21
4.2 Leerlingkenmerken en leerlingstromen	22
5 De kwaliteit van het OPDC nader bekeken	25
5.1 Algemeen	25
5.2 Kwaliteitscriteria	26
6 Discussie	33
Bijlagen	
I Onderzoeksopzet en onderzoeksmethoden	39
II Analysetabellen	43

Samenvatting

Sinds 1998 kunnen samenwerkingsverbanden voortgezet (speciaal) onderwijs een orthopedagogisch-didactisch centrum (OPDC) in stand houden, als onderdeel van hun zorgstructuur. Deze OPDC's zijn bovenschoolse voorzieningen, zonder eigen BRINnummer, die zowel leerlingen in huis kunnen hebben (het voorzieningenmodel) als expertise kunnen leveren aan de scholen binnen het samenwerkingsverband (het expertisemodel). Het merendeel van de OPDC's komt voort uit de voormalige vso-lom-scholen.

Inmiddels zijn er zeventien samenwerkingsverbanden die een OPDC in stand houden. Twaalf daarvan hanteren zowel een voorzieningen- als een expertisemodel, vier werken uitsluitend volgens het expertisemodel, en één OPDC werkt uitsluitend als voorzieningenmodel.

In dit rapport doet de inspectie verslag van een verkennend onderzoek naar deze OPDC's en hun rol binnen de samenwerkingsverbanden. De inspectie heeft onderzocht welke voorzieningen samenwerkingsverbanden in stand houden voor zorgleerlingen, en vervolgens is ingezoomd op de vraag hoe orthopedagogisch-didactische centra bijdragen aan de zorg voor leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Met behulp van een waarderingskader voor OPDC's is bekeken welke kwaliteitsaspecten bij OPDC's voldoende ontwikkeld zijn en welke nog verdere ontwikkeling behoeven. Op basis van dit onderzoek is een aantal discussiepunten geformuleerd die in het rapport zijn opgenomen.

Voorzieningen binnen samenwerkingsverbanden

Vrijwel alle samenwerkingsverbanden hebben speciale voorzieningen getroffen voor specifieke doelgroepen zorgleerlingen. Het betreft hier vooral zogenaamde Reboundvoorzieningen waarbij leerlingen tijdelijk uit hun reguliere school zijn geplaatst. Daarnaast kennen veel samenwerkingsverbanden Herstartprojecten (voor leerlingen die thuiszitten en weer naar school moeten) en Op de Rails-projecten (gericht op leerlingen met ernstige gedragsmoeilijkheden). Er zijn nauwelijks verschillen geconstateerd tussen samenwerkingsverbanden mét en samenwerkingsverbanden zonder OPDC wat betreft de specifieke voorzieningen. Opvallend is dat een klein aantal samenwerkingsverbanden én geen OPDC heeft, én geen enkele andere voorziening om zorgleerlingen op te vangen.

OPDC's: context, leerlingkenmerken en leerlingstromen

De huisvesting blijkt bij veel OPDC's een beperkende factor. Zij zijn veelal gehuisvest in oude basisscholen of voormalige vso-lom-scholen, gebouwen die heel weinig mogelijkheden bieden om hedendaags vmbo-onderwijs vorm te geven en om tot een aansprekende, inspirerende leeromgeving te komen.

Het merendeel van de OPDC-docenten beschikt over een Pabo-bevoegdheid, al dan niet met een aantekening speciaal onderwijs. Slechts een klein deel van de docenten heeft een specifieke vo-bevoegdheid.

Kleinschaligheid is een belangrijk kenmerk van een OPDC. Gemiddeld hebben OPDC's 152 leerlingen in huis, waarmee ze beduidend kleiner zijn dan de gemiddelde vo-school. Het merendeel van de leerlingen heeft een LWOO-indicatie, en kampt vooral met zware sociaal-emotionele problemen. Naast LWOO-leerlingen trekken OPDC's ook leerlingen met een leerlinggebonden financiering, met name leerlingen met PDD-NOS of ernstige vormen van ADHD.

Leerlingen stromen vooral vanuit het reguliere basisonderwijs in het OPDC in. Daarnaast is een grote groep leerlingen afkomstig uit het speciaal basisonderwijs. Ongeveer een kwart van de leerlingen stroomt in latere leerjaren in vanuit een reguliere school voor voortgezet onderwijs.

Nagenoeg alle leerlingen op het OPDC volgen vmb-onderwijs, meestal op het niveau van basisberoepsgerichte leerweg. OPDC's signaleren dat er een toenemende vraag is naar onderwijs op havo/vwo-niveau.

De verblijfsduur van leerlingen in het OPDC verschilt sterk per OPDC en is afhankelijk van de besluiten die het samenwerkingsverband hierover neemt. Er zijn OPDC's die leerlingen na uiterlijk een jaar doorschakelen naar het reguliere onderwijs, er zijn ook OPDC's die leerlingen een volledige diplomaroute in eigen huis aanbieden. Daartussen liggen vele varianten: na twee jaar doorschakelen, na drie jaar doorschakelen, na twee jaar half doorschakelen (voor de praktijkvakken) en half in huis houden (voor de avo-vakken).

Kwaliteit van de OPDC's

Er is een grote diversiteit geconstateerd tussen de verschillende OPDC's. Elke OPDC heeft zijn eigen invulling gegeven aan de wijze waarop ze binnen hun samenwerkingsverband de specifieke zorg en begeleiding van leerlingen vormgeven. Er bestaan dan ook grote verschillen tussen het aanbod, de verblijfsduur en het voorzieningenniveau. Ook de beoordeling op de verschillende kwaliteitsaspecten verschilt per individueel OPDC.

OPDC's zijn zowel financieel als bestuurlijk afhankelijk van hun samenwerkingsverband en de samenwerkingsverbanden gaan daar heel verschillend mee om. In het algemeen beperkt de bepalende rol van het samenwerkingsverband de eigen beleidsruimte van de OPDC's sterk.

Hoezeer zij verder ook onderling verschillen, vervullen alle OPDC's een duidelijke rol binnen hun samenwerkingsverband. De afleverende scholen zijn unaniem van mening dat de OPDC's zorg en begeleiding bieden die de reguliere scholen op dit moment niet kunnen leveren, en zij bieden expertise die reguliere scholen niet zelf kunnen genereren. In die zin vormen OPDC's een waardevolle aanvulling op de zorgstructuur binnen een samenwerkingsverband.

Op de OPDC's is een aantal kwaliteitsaspecten voldoende ontwikkeld en een aantal nog niet.

Kwaliteitsaspecten die in het algemeen voldoende ontwikkeld zijn betreffen vooral die kenmerken die te maken hebben met de veiligheid en de ondersteunende pedagogische benadering. Het gaat hier om de aspecten sociale veiligheid, pedagogisch handelen, het aanbod wat betreft de sociaal-emotionele component, de aanpak van de leerlingenzorg. Dit past binnen de taakopvatting van de OPDC's: zij leggen sterk de nadruk op de sociaal-emotionele begeleiding van leerlingen. Daarnaast slagen alle OPDC's er in de verplichte onderwijstijd te realiseren.

Kwaliteitsaspecten die nog niet zo ver ontwikkeld zijn betreffen vooral de planmatige aanpak van het onderwijs. Dit is duidelijk te merken bij het kwaliteitsbeleid: de kwaliteitszorg bevindt zich nagenoeg overal in de beginfase. Maar ook wat betreft het planmatig gebruik van handelingsplannen en het systematisch aansluiten bij de ontwikkelbehoefte en –capaciteiten is verbetering nodig.

Een belangrijk punt van ontwikkeling is verder de aandacht voor de cognitieve ontwikkeling van de leerlingen. Zowel binnen de lessen als in het onderwijsaanbod ligt het zwaartepunt bij de sociaal-emotionele begeleiding en ondersteuning, en veel minder bij de cognitieve ondersteuning.

1 Inleiding

Sinds 1998, toen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) werd ingevoerd, is in de Wet op het voortgezet onderwijs opgenomen dat besturen van vmbo-scholen en van scholengemeenschappen met een vmbo-afdeling binnen een samenwerkingsverband gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het onderwijs voor leerlingen die extra zorg en begeleiding nodig hebben. In de wet is ook opgenomen dat ze hiervoor een 'orthopedagogisch-didactisch centrum' kunnen vormen.¹

Een orthopedagogisch-didactisch centrum (OPDC) is bedoeld om leerlingen in het voortgezet onderwijs die dit nodig hebben te ondersteunen, en om scholen te ondersteunen bij het vergroten van hun zorgdeskundigheid. Een deel van de samenwerkingsverbanden heeft gekozen voor deze mogelijkheid.

De OPDC's zijn tot nu toe, als voorziening vanuit het samenwerkingsverband, geen onderwerp van apart inspectieonderzoek geweest. Met dit onderzoek is dit veranderd. De inspectie heeft hiertoe besloten omdat de OPDC's een bijdrage (kunnen) leveren aan de zorg en begeleiding van de scholen binnen het samenwerkingsverband, en dus bijdragen aan de kwaliteit van deze scholen. Bovendien heeft een groot deel van de OPDC's zelf leerlingen in huis. Die zijn weliswaar officieel niet ingeschreven bij het OPDC, maar ze volgen hier wel een of meerdere jaren onderwijs. De vraag naar wat OPDC's nu zoal doen, en hoe goed ze dat doen, is dan van direct belang voor de kwaliteit van het onderwijs aan deze leerlingen.

Dit rapport gaat nader in op de resultaten van dit verkennende, inventariserende inspectieonderzoek naar OPDC's en hun rol binnen de samenwerkingsverbanden. Voor dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 1

Hoe hebben samenwerkingsverbanden de zorg en begeleiding van leerlingen met leer- en gedragsproblemen georganiseerd?

Onderzoeksvraag 2:

Hoe dragen orthopedagogisch-didactische centra bij aan de zorg voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden?

Naast een aantal constatering over de huidige stand van zaken werpt het rapport ook een aantal discussiepunten op over de OPDC's en hun rol nu en in de toekomst.

In hoofdstuk twee wordt eerst de ontstaansgeschiedenis van OPDC's beschreven. Daarna volgt een nadere definitie van wat onder een 'echt' OPDC kan worden verstaan.

In hoofdstuk drie worden de samenwerkingsverbanden, in relatie tot OPDC's, besproken. Hoeveel samenwerkingsverbanden hebben nu OPDC's gevormd, en

¹ Het betreft hier artikel 10h, lid 3 van de Wet op het voortgezet onderwijs: 'De bevoegde gezagsorganen in een samenwerkingsverband dragen gezamenlijk zorg voor een toereikende organisatie en deskundige ondersteuning van het onderwijs voor leerlingen voor wie een orthopedagogische en orthodidactische benadering is geboden, alsmede voor overdracht van de deskundigheid op dit gebied tussen de scholen in het samenwerkingsverband. De bevoegde gezagsorganen in een samenwerkingsverband kunnen gezamenlijk een of meer voorzieningen in het samenwerkingsverband, met het oog op de uitoefening van de in de eerste volzin genoemde taken, aanduiden als 'orthopedagogisch-didactisch centrum'.

welke andere voorzieningen hebben ze getroffen om aan hun zorg- en begeleidingstaak te voldoen?

In hoofdstuk vier wordt een aantal algemene constatering over de OPDC's genoemd. Het betreft een aantal contextfactoren. Daarnaast wordt ingegaan op leerlingkenmerken en leerlingstromen binnen OPDC's.

In hoofdstuk vijf worden de bevindingen van de inspectie ten aanzien van een aantal kwaliteitsaspecten die voor OPDC's van toepassing zijn beschreven.

Ten slotte biedt hoofdstuk zes een aantal aangrijpingspunten voor verdere discussie.

Het rapport bevat twee bijlagen. In de eerste bijlage zijn de onderzoeksopzet en de gebruikte onderzoeksmethoden beschreven. In de tweede bijlage zijn relevante tabellen en cijfermatige gegevens weergegeven die dit rapport ondersteunen. Omwille van de leesbaarheid van dit rapport zijn deze tabellen niet in de tekst zelf opgenomen, maar is gekozen voor verwijzing naar de bijlage.

Voor wie geïnteresseerd is in alle gebruikte data en data-analyses is daarnaast een technisch rapport beschikbaar, dat op aanvraag verkrijgbaar is bij de Inspectie van het Onderwijs.

2 Ontstaansgeschiedenis en kenmerken OPDC

Dit hoofdstuk beschrijft hoe de OPDC's zijn ontstaan, en wat er onder een OPDC kan worden verstaan.

2.1 Ontstaansgeschiedenis

Bij de invoering van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs in 1998 werd afgesproken dat er in vier jaar tijd een nieuwe zorgstructuur in het voortgezet onderwijs zou komen. Besturen van vmbo-scholen en van scholengemeenschappen met een vmbo-afdeling werden verplicht deel te nemen aan een samenwerkingsverband voortgezet onderwijs en speciaal voortgezet onderwijs (vo-vso). Die samenwerkingsverbanden werden verantwoordelijk voor een dekkende zorgstructuur binnen de regio. De toenmalige lom-scholen (voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, vrijwel altijd op mavo-niveau) en de mlk-scholen (voor moeilijk lerende kinderen) bleven niet langer als aparte scholen bestaan en werden geïntegreerd in het voortgezet onderwijs. Dit vanuit het idee dat leerlingen die extra hulp en begeleiding nodig hebben beter zoveel mogelijk binnen het regulier voortgezet onderwijs mee kunnen draaien, in plaats van apart gezet te worden in speciale scholen. De basis voor deze onderwijsverandering werd gelegd in het advies 'Recht doen aan verscheidenheid' van de commissie Van Veen II (1994).²

De mlk-scholen zijn vrijwel allemaal omgevormd tot praktijkscholen. De vso-lom-scholen hadden door de wetwijziging een aantal opties. Ze konden fuseren met een reguliere school voor voortgezet onderwijs. Afhankelijk van de fusieafspraken werden ze dan tot afdelingen voor leerwegondersteunend onderwijs binnen de school of tot een aparte zorglocatie voor leerwegondersteunend onderwijs omgevormd, of ze werden geheel binnen de reguliere school opgenomen.

Een andere mogelijkheid was dat de vso-lom-scholen met hun expertise werden omgebouwd tot een bovenscholse zorgvoorziening in de vorm van een OPDC, een orthopedagogisch-didactisch centrum. Deze laatste mogelijkheid werd overigens pas via een Nota van Wijziging in de wet opgenomen na lang aandringen van de Tweede Kamer en het onderwijsveld.

Inmiddels is er een landelijk dekkend netwerk van 81 samenwerkingsverbanden, die ieder op hun eigen manier de zorg en begeleiding vormgeven van leerlingen die dit extra nodig hebben. Voor zover zij een OPDC in stand houden zijn dit vrijwel altijd OPDC's die per 1 augustus 2002, de uiterste omzettingsdatum, zijn gestart. Deze start ging overigens niet zonder slag of stoot. Naast voorwaardelijke zaken die geregeld moesten worden (zoals de financiering en de huisvesting) speelden er bij de invoering ook personele problemen. Lang niet alle docenten uit het vso-lom waren enthousiast over de hervormingen. Een deel koos er dan ook voor een werkkring elders te zoeken. Hierdoor verdween bij de invoering een deel van de zorgdeskundigheid. De docenten die wel in de nieuwe zorgstructuur meegingen, hadden merendeels een pabo-opleiding met een aantekening speciaal onderwijs. Zij

² Recht doen aan verscheidenheid. Opzet en ontwikkelingsperspectief van de afsluiting MAVO en VBO. Rapport van de commissie MAVO/VBO-aansluitend onderwijs (Den Haag, Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 1994).

werden wel via overgangsmaatregelen bevoegd verklaard voor specifieke sectoren in het voortgezet onderwijs, maar hadden niet een specifieke vo-bevoegdheid. Bij de huisvesting speelde mee dat de OPDC's voortkwamen uit een deel van de vso-lom-scholen. Veel OPDC's werden gehuisvest in voormalige basisscholen of in voormalige lom-scholen, locaties die vaak niet erg geschikt waren om te kunnen voldoen aan de eisen van het voortgezet onderwijs, zeker niet wat betreft de beroepsgerichte opleidingen.

2.2 Wat is een OPDC?

In 1998 bracht het ministerie van OCW een brochure uit over de basismodellen van OPDC's. Het gaat hier om de volgende modellen, die ook in combinatie met elkaar kunnen voorkomen:

- **Het expertisemodel**
Hierbij functioneert het OPDC, gecombineerd met het eigen zorgaanbod van de afzonderlijke scholen, als een bovenschoolse voorziening waarin expertise is gebundeld. Deze expertise staat ten dienste van de aangesloten scholen. Dit kan dan bijvoorbeeld gaan om ondersteuning bij de indicatiestelling van een leerling, of om het ondersteunen van leraren bij het toepassen van handelingsplannen in de klas.
- **Het voorzieningenmodel**
In dit model functioneert het OPDC, gecombineerd met het eigen zorgaanbod van de afzonderlijke scholen, als een bovenschoolse voorziening die leerlingen (tijdelijk) onderwijs geeft op een afzonderlijke locatie. Deze leerlingen blijven formeel ingeschreven op één van de scholen van het samenwerkingsverband.
- **Het gemengde model**
Het OPDC leent als bovenschoolse voorziening expertise uit aan de aangesloten scholen en geeft tijdelijk leerlingen onderwijs op een afzonderlijke locatie.

In alle modellen zijn OPDC's bovenschoolse voorzieningen. Het samenwerkend bevoegd gezag binnen het samenwerkingsverband betaalt gezamenlijk de bovenschoolse taken en activiteiten van het OPDC. Als een OPDC leerlingen in huis heeft, zijn die niet bij het OPDC ingeschreven, maar bij een van de scholen binnen het samenwerkingsverband.

Het personeel is in dienst van de rechtspersoon die het OPDC beheert. Dit kan bijvoorbeeld door het OPDC onder te brengen bij de – verplichte – centrale dienst van het samenwerkingsverband.

Samengevat: een OPDC is een bovenschoolse voorziening, in stand gehouden door het samenwerkingsverband, zonder eigen brinnummer.

Een zorglocatie van een school voor voortgezet onderwijs is dus geen OPDC in de zin van de wet.

In de Wet op het voortgezet onderwijs zijn richtlijnen opgenomen over de bestuurlijke en juridische uitwerking van een OPDC.³ Hierin staat onder meer hoe men met het bestuur moet omgaan, met het personeel en met een centrale dienst.

³ Zie voor een uitgebreide verhandeling over zorgstructuur en juridische vormgeving hiervan de brochure *Samenwerkingsverband, zorgstructuur en bestuurlijke vormgeving, basismodellen en OPDC* van het ministerie OCW (juni 1998).

De wet schrijft verder niet voor hoe een OPDC moet zijn ingericht en georganiseerd. Zaken als de verblijfsduur van leerlingen, de inrichting van het onderwijs en de doelgroepen liggen binnen de beslissingsmacht van het samenwerkingsverband. Het ligt voor de hand dat OPDC's in elk geval de lwoo-criteria hanteren voor toelating, maar het staat ze vrij hier van af te wijken en ook andere leerlingen toe te laten die extra zorg nodig hebben.

3 De samenwerkingsverbanden en de OPDC's

De samenwerkingsverbanden zijn verantwoordelijk voor de zorg en begeleiding. Een deel van hen heeft daarom gekozen voor de vorming van een OPDC, al dan niet naast andere voorzieningen. In dit hoofdstuk gaan we nader in op de samenwerkingsverbanden in relatie tot OPDC's en overige zorgvoorzieningen. Eerst wordt aangegeven hoeveel OPDC's er zijn en volgens welk model zij werken. Vervolgens wordt ingegaan op de overige voorzieningen die samenwerkingsverbanden in stand houden voor leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Hiermee geven we in dit hoofdstuk antwoord op de eerste onderzoeksvraag:

Hoe hebben samenwerkingsverbanden de zorg en begeleiding van leerlingen met leer- en gedragsproblemen georganiseerd?

3.1 Aantallen en modellen OPDC's

In het onderzoek zijn diverse bronnen gebruikt voor een inventarisatie van de OPDC's: gegevens van Centrale Financiën Instellingen (CFI), gegevens van de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden, gegevens vanuit de zorgplannen van de samenwerkingsverbanden, en gegevens vastgesteld tijdens bezoeken aan OPDC's. Deze bronnen bleken lang niet altijd met elkaar overeen te komen. Er bleek dus verwarring te bestaan over wat nu wel een OPDC is en wat niet, en welke samenwerkingsverbanden wél en welke geen OPDC hebben. In elk geval bleek men het over 54 samenwerkingsverbanden eens te zijn dat die geen OPDC hebben, en over zeven samenwerkingsverbanden die volgens alle bronnen wél een OPDC hebben. Daarmee bleven nog twintig samenwerkingsverbanden over waarvan niet duidelijk was of ze nu wel of niet een OPDC hebben.

De inspectie heeft vervolgens de zeven OPDC's bezocht plus de twintig die wellicht OPDC's waren. Tijdens die bezoeken is vastgesteld of het hier inderdaad OPDC's betrof, en ook is bekeken volgens welk model zij werken.

Uit de bezoeken bleek dat tien voorzieningen geen OPDC betroffen, maar een zorglocatie van een school voor voortgezet onderwijs. Deze zorglocaties hanteren allemaal zowel een voorzieningenmodel als een expertisemodel, en verrichten bovenschoolse (zorg)taken ten behoeve van het samenwerkingsverband. Zij voldoen echter niet aan de voorwaarde van bovenschoolse voorziening zonder eigen brinnummer. De inspectie heeft deze voorzieningen dan ook niet als OPDC's beschouwd, en wel de gegevens verzameld, maar deze niet meegenomen in de conclusies in dit rapport.

In totaal zijn er zeventien samenwerkingsverbanden die 'echte' OPDC's hebben, dat wil zeggen: OPDC's die voldoen aan de wettelijke eisen.⁴ Twaalf daarvan hanteren zowel een voorzieningen- als een expertisemodel, vier werken uitsluitend volgens het expertisemodel, en één OPDC werkt uitsluitend als voorzieningenmodel. Ongeveer een op de vijf samenwerkingsverbanden heeft er dus voor gekozen een OPDC op te richten in de zin van de wet. Van deze OPDC's kiest ruim tweederde voor het combinatiemodel (voorziening voor leerlingen en expertisemodel).

⁴ Deze aantallen blijken overigens te fluctueren. Eén OPDC werd vóór de inspectiebezoeken konden plaatsvinden opgeheven en er zijn inmiddels twee nieuwe OPDC's in oprichting.

3.2 Voorzieningen binnen de samenwerkingsverbanden

Vrijwel alle samenwerkingsverbanden, met of zonder OPDC, hebben speciale voorzieningen getroffen voor specifieke doelgroepen zorgleerlingen.

Er zijn slechts lichte verschillen in het aanbod van de specifieke voorzieningen en in de aantallen aangeboden voorzieningen tussen samenwerkingsverbanden met en samenwerkingsverbanden zonder OPDC.

Het betreft hier in de eerste plaats zogenaamde reboundvoorzieningen, waarbij leerlingen tijdelijk uit hun reguliere school zijn geplaatst. Daarnaast kennen veel samenwerkingsverbanden Herstartprojecten (voor leerlingen die thuiszitten en weer naar het onderwijs moeten worden begeleid) en Op de Rails-projecten (gericht op kinderen met ZMOK-achtig gedrag).

Opvallend is dat een klein aantal samenwerkingsverbanden geen OPDC heeft en ook geen andere voorziening om zorgleerlingen op te vangen. Dit kan op een aantal zaken duiden. Bijvoorbeeld: binnen het samenwerkingsverband zijn scholen actief die een grote zorgbreedte kennen. Er is dus geen behoefte aan specifieke voorzieningen. Het kan echter ook zijn dat er wel degelijk leerlingen zijn die extra zorg nodig hebben, maar dat het samenwerkingsverband daar geen specifieke voorzieningen voor heeft getroffen. In dat laatste geval blijft het samenwerkingsverband dus in gebreke.

4 OPDC's: context, leerlingkenmerken en leerlingstromen

In dit hoofdstuk geven we relevante achtergrondinformatie weer over de OPDC's. In de eerste plaats bespreken we enkele contextfactoren waar OPDC's mee te maken hebben. Daarna gaan we in op leerlingkenmerken en leerlingstromen: welk type leerlingen bezoekt het OPDC, waar komen ze vandaan, welk onderwijs volgen ze binnen het OPDC, wat is de verblijfsduur en waar gaan ze heen na het verlaten van het OPDC?

4.1 Contextfactoren

De vormgeving en inrichting van OPDC's is de verantwoordelijkheid van de samenwerkingsverbanden. De omstandigheden waaronder OPDC's werken verschillen dan ook op een aantal punten. Dit betreft bijvoorbeeld de huisvesting of de rechtspositie van het personeel. Dit hangt af van de mogelijkheden die het samenwerkingsverband heeft en van de keuzes die het samenwerkingsverband maakt. Sommige zaken verschillen niet of nauwelijks. Vrijwel alle OPDC's zijn in een aparte stichting of bij de centrale dienst ondergebracht. Ze hebben allemaal naast docenten ook (ambulante) begeleiders en hulpverleners in dienst. Ook de ketenpartners waar ze mee samenwerken zijn vrijwel bij alle OPDC's dezelfde: in elk geval leerplicht, politie en jeugdzorg, en daarnaast andere specifieke onderwijsinstellingen zoals REC 4-scholen.

De huisvesting van de OPDC's wordt bij een groot deel van de bezochte OPDC's genoemd als een beperkende factor. Nagenoeg alle OPDC's beschikken wel over een eigen gebouw, maar vaak zijn deze gebouwen oude basisscholen of voormalige lom-scholen, die heel weinig mogelijkheden bieden om hedendaags vmbo-onderwijs vorm te geven. Om leerlingen toch goed voor te bereiden op de doorstroom naar regulier onderwijs, wordt nogal wat inventiviteit gevraagd van de OPDC's. Men probeert bijvoorbeeld met beperkte middelen een gewoon lokaal om te vormen tot een soort kooklokaal, of tot een lokaal voor houtbewerking. Soms laat men leerlingen praktijkvakken volgen op een vmbo-school in de buurt. Vergeleken met de voorzieningen die op reguliere vo-scholen veelal wél te vinden zijn, zoals een mediatheek, een open leercentrum, en ruime en goed geoutilleerde praktijklokalen, blijft de huisvesting echter onder de maat.

Gelukkig zijn er ook enkele uitzonderingen op de regel. Op sommige plekken in het land is het OPDC ondergebracht in een mooie nieuwbouwlocatie, voorzien van alle moderne onderwijsfaciliteiten.

Bij de meeste OPDC's is het personeel in dienst van de stichting die het OPDC in stand houdt, of zijn zij onderdeel van de centrale dienst van het samenwerkingsverband. Soms is ervoor gekozen het personeel een aanstelling te geven bij een van de scholen binnen het samenwerkingsverband en ze bij het OPDC te laten werken. Voor het personeel dat werkt bij een 'expertise-OPDC' is de rechtspositie niet altijd op die manier geregeld: met name de hulpverleners krijgen vaak flexcontracten, wat een risico is voor de continuïteit van de inzet en deskundigheid. Wat betreft de bevoegdheden van de docenten beschikt het merendeel van de docenten over

een pabo-bevoegdheid, soms met een aantekening speciaal onderwijs. Slechts een klein deel van de docenten heeft een specifieke vo-bevoegdheid.

4.2 Leerlingkenmerken en leerlingstromen

Aantallen en kenmerken

Kleinschaligheid is een belangrijk kenmerk van een OPDC. Gemiddeld hebben OPDC's 152 leerlingen in huis, waarmee ze beduidend kleiner zijn dan de gemiddelde vo-school.⁵ Ouders en leerlingen waarderen die kleinschaligheid zeer. Voor ouders is juist de geringe omvang vaak een van de redenen waarom ze hun kind graag op het OPDC geplaatst zien.

Een deel van de OPDC's geeft aan dat ze te maken hebben met teruglopende leerlingaantallen. Dit kan komen doordat de zorgbreedte op de reguliere scholen vergroot is. Hierdoor kan een deel van de leerlingen die voorheen naar het OPDC kwam nu in de reguliere school worden opgevangen. Soms heeft het ook te maken met een strakker toelatingsbeleid van het OPDC.

Alle OPDC's hebben hun toelatingscriteria vastgelegd, al verschillen de criteria per OPDC. Afwijking van deze criteria is soms mogelijk.

OPDC's krijgen een hoog percentage lwoo-geïndiceerde leerlingen binnen. Dat ligt voor de hand, gezien hun specifieke functie binnen de zorgstructuur. Het gaat hier dan vooral om lwoo-leerlingen met zware sociaal-emotionele problemen. Veel minder vaak gaat het om leerlingen die een cognitieve leerachterstand hebben opgelopen. Hier zie je een verschil met reguliere scholen: die krijgen ook wel lwoo-leerlingen binnen, maar voelen zich lang niet altijd in staat om de zwaardere sociaal-emotionele problemen op te vangen, terwijl ze zich wel in staat achten de cognitieve achterstanden te begeleiden. Juist de OPDC's die te maken hebben met teruglopende leerlingaantallen, signaleren dat dit gepaard gaat met een 'verdichting' van de leerlingenproblematiek: zij krijgen steeds meer leerlingen met ernstige sociaal-emotionele problematiek binnen.

Naast lwoo-leerlingen hebben OPDC's ook kinderen met leerlinggebonden financiering ('rugzakleerlingen'), met name cluster 4-leerlingen met PDD-NOS of ernstige vormen van ADHD. Voor sommige OPDC's is een cluster 4-indicatie, psychiatrische stoornis of ernstige gedragsproblematiek juist een contra-indicatie om een leerling toe te laten.

Leerlingstromen

Leerlingen stromen vooral vanuit het reguliere basisonderwijs in het OPDC in. Wellicht komt dat omdat in het basisonderwijs de gedragsproblemen vaak beter te reguleren zijn, vanwege de jongere leeftijd en de setting (vaste groepsleerkrachten). Daarnaast is een grote groep leerlingen afkomstig uit het speciaal basisonderwijs. Slechts een kleine groep komt vanuit cluster 2-, 3- of 4-scholen. Leerlingen vanuit die scholen hebben vaak heel specifieke zorgbehoeften waar een OPDC niet voor geëquipeerd is.

Opvallend is verder dat zo'n kwart van de leerlingen niet in het eerste leerjaar, maar in latere leerjaren instroomt vanuit een reguliere school voor voortgezet onderwijs.

⁵ Gemiddeld heeft slechts zo'n 12 procent van de vestigingen voor scholen voor voortgezet onderwijs minder dan 250 leerlingen. Een leerlingenaantal van tussen de 1000 en 1250 leerlingen is voor het voortgezet onderwijs heel gebruikelijk.

Dit zijn vaak leerlingen die ZMOK-achtig gedrag vertonen en daardoor in de problemen zijn geraakt op hun reguliere school. De OPDC's die hiermee te maken hebben, geven aan dat het lastig is deze leerlingen goed op te vangen, omdat het vaak wat oudere leerlingen betreft met ernstige motivatieproblemen.

Nagenoeg alle leerlingen die op het OPDC zitten volgen vmbo-onderwijs. Het merendeel volgt daarbij de basisberoepsgerichte leerweg (of wordt voorbereid op de overstap naar de basisberoepsgerichte leerweg). Een kleinere groep wordt opgeleid voor de theoretische leerweg, en een nog kleinere groep volgt de kaderberoepsgerichte leerweg. Slechts in een heel enkel geval wordt een leerling iets anders aangeboden dan vmbo-onderwijs, bijvoorbeeld onderwijs op havo-niveau of praktijkonderwijs.

De verblijfsduur van leerlingen in het OPDC verschilt sterk per OPDC.

Er zijn OPDC's die leerlingen na uiterlijk een jaar doorschakelen naar het regulier onderwijs, er zijn ook OPDC's die leerlingen een volledige diplomaroute in eigen huis aanbieden. Daartussen liggen vele varianten: na twee jaar doorschakelen, na drie jaar doorschakelen, na twee jaar half doorschakelen (voor de praktijkvakken) en half in huis houden (voor de avo-vakken). Het meest gebruikelijk is echter dat leerlingen het eerste en tweede leerjaar doorbrengen op het OPDC en daarna worden doorgeschakeld naar een vervolgtraject.

Een klein deel van de leerlingen gaat niet door in het regulier voortgezet onderwijs, maar wordt verwezen naar bijvoorbeeld de assistentenopleiding in het roc of naar het praktijkonderwijs.

De verblijfsduur is sterk afhankelijk van de besluiten die het samenwerkingsverband hierover neemt. Zo zijn er OPDC's die aanvankelijk een tweejarige verblijfsduur hadden, maar die inmiddels door een besluit hierover van het samenwerkingsverband de verblijfsduur hebben beperkt tot één jaar.

5 De kwaliteit van het OPDC nader bekeken

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de kwaliteit van de OPDC's. Dit is bekeken aan de hand van een aantal kwaliteitscriteria die zijn opgenomen in het waarderingskader voor OPDC's. Dit waarderingskader is ontwikkeld op basis van de waarderingskaders van het speciaal onderwijs en van het voortgezet onderwijs. Hiermee wordt antwoord gegeven op de tweede onderzoeksvraag:

Hoe dragen orthopedagogisch-didactische centra bij aan de zorg voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden?

5.1 Algemeen

De inspectie heeft de volgende kwaliteitskenmerken bekeken: kwaliteitszorg, systeem van leerlingenzorg, ontwikkeling van leerlingen, onderwijsaanbod, onderwijstijd, pedagogisch-didactisch handelen, actieve rol leerlingen, sociale veiligheid, en vervolgotrajecten. De OPDC's zonder leerlingen zijn uiteraard maar voor een beperkt deel van deze kenmerken bekeken.

Over het geheel genomen kan geconcludeerd worden dat de OPDC's zich op een aantal punten voldoende hebben ontwikkeld, maar dat er ook een aantal kwaliteitskenmerken zijn waar nog verdere ontwikkeling nodig is. Tussen de OPDC's met en die zonder leerlingen is wat dat betreft nauwelijks verschil.

Bij ieder aspect is er overigens een groot verschil tussen het feitelijk waargenomen minimum en maximum, wat betekent dat er nogal wat verschillen tussen individuele OPDC's zijn op de verschillende kwaliteitscriteria.

Kwaliteitskenmerken die in het algemeen voldoende ontwikkeld zijn, betreffen vrijwel allemaal kenmerken die te maken hebben met de veiligheid en de ondersteunende pedagogische benadering. Het gaat hier om de aspecten sociale veiligheid, het pedagogisch handelen, en het sociaal-emotionele onderwijsaanbod wat betreft de sociaal-emotionele vaardigheden. Dit past binnen de taakopvatting van de OPDC's: zij geven allemaal aan dat zij leerlingen veiligheid en sociaal-emotionele begeleiding willen geven. Ze weten dit ook waar te maken. Ook de wijze waarop de leerlingenzorg wordt aangepakt is over het geheel genomen een punt dat voldoende ontwikkeld is. Daarnaast is een positief punt dat alle OPDC's er in slagen de verplichte onderwijstijd te realiseren.

Kwaliteitsaspecten die nog niet zo ver ontwikkeld zijn, betreffen vooral de planmatige aanpak van het onderwijs. Dit is duidelijk te merken bij het kwaliteitsbeleid, daar valt nog veel aan te ontwikkelen voor er over de hele linie sprake is van een effectief en levend kwaliteitsbeleid. Maar ook wat betreft het gebruik van planmatig gebruik van handelingsplannen, en het systematisch aansluiten bij de ontwikkelbehoefte en –capaciteiten van leerlingen valt nog het een en ander te verbeteren. Verder is een punt van ontwikkeling de cognitieve kant van het onderwijs, zowel binnen de lessen als in het onderwijsaanbod.

5.2 Kwaliteitscriteria

In deze paragraaf gaan we verder in op de verschillende kwaliteitscriteria. In bijlage II is een aantal tabellen te vinden die cijfermatig inzicht geven in de waarderingen van de verschillende kwaliteitscriteria.

Kwaliteitszorg

De kwaliteitszorg van de OPDC's bevindt zich nagenoeg overal nog in de beginfase. Het samenwerkingsverband is in eerste instantie verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking en –verbetering van de OPDC's. Zij zullen de kwaliteitszorg dan ook, in elk geval op hoofdlijnen, moeten aansturen. De inspectie heeft geconstateerd dat tweederde van de samenwerkingsverbanden hier een begin mee heeft gemaakt. Die samenwerkingsverbanden hebben in ieder geval streefdoelen voor het OPDC geformuleerd, vaak met een afbakening naar andere projecten. Soms zijn die streefdoelen ook verder uitgewerkt op het niveau van het OPDC zelf; de OPDC's hebben dan eigen doelen en activiteitenplannen geformuleerd.

Veel verder dan het formuleren van streefdoelen gaat de kwaliteitszorg op dit moment echter niet. Langetermijndoelen zijn nog niet vertaald in activiteitenplannen waarin concrete doelen, verantwoordelijkheden, tijdspaden, procedures en criteria voor evaluaties een plaats hebben gekregen. Het is dan ook te vroeg om al te kunnen spreken van een cyclisch beleidsproces over de hele linie.

Dit is gedeeltelijk te verklaren door de recente ontstaansgeschiedenis van de OPDC's, men is eenvoudigweg nog niet toegekomen aan de volgende fases in een proces van kwaliteitszorg. Soms is bijvoorbeeld wel een kader voor zelfevaluatie aanwezig, maar is het nog niet volledig gebruikt, of zijn er wel tevredenheidsonderzoeken afgenomen, maar is daar nog geen beleidsvervolg aan gegeven.

Bovendien moet opgemerkt worden dat de OPDC's sterk afhankelijk zijn van hun samenwerkingsverband en de besluitvorming daarbinnen. Bij de OPDC's waar geen streefdoelen zijn geformuleerd, komt dat veelal door de onderlinge verschillen in de visie op leerlingenzorg tussen besturen in het samenwerkingsverband. Dit maakt het moeilijk voor het OPDC om een duidelijk toekomstbeeld en een eigen visie te formuleren.

Daarnaast speelt tijdgebrek een rol. Op veel OPDC's geven de directieleden aan dat zij niet alleen weinig eigen beleidsruimte maar ook weinig tijd hebben voor beleidsontwikkeling naast de aansturing van de dagelijkse onderwijspraktijk.

Systeem van leerlingenzorg

Over het geheel genomen benaderen de OPDC's de leerlingenzorg systematisch. Ze weten in voldoende mate tot interne en externe afstemming van de leerlingenzorg te komen. Ze helpen ouders en leerlingen voldoende bij het kiezen voor een passend vervolgtraject. Hierbij wordt een leerlingvolgsysteem gebruikt, dat hen in staat stelt de ontwikkeling van de leerling te volgen en bij te stellen. De OPDC's stellen voor alle leerlingen handelingsplannen vast, soms in de vorm van groeps-handelingsplannen, maar vaker in de vorm van individuele handelingsplannen. De handelingsplannen bevatten vrijwel allemaal een probleemdiagnose, gegevens over de emotionele ontwikkeling van de leerling, (indien van toepassing) gegevens over fysieke ontwikkeling, en gegevens over de nazorg van de leerling na terugplaatsing naar het regulier onderwijs. Dergelijke gegevens worden blijkbaar bij de OPDC's als basisinformatie beschouwd en als noodzakelijk om te komen tot een onderwijstraject dat recht doet aan de betreffende leerling.

In vrijwel alle handelingsplannen ontbreken echter gegevens die te maken hebben met de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. Het gaat hier om het bepalen van cognitieve leerdoelen, het bepalen van de vakken en delen van vakken die leerlingen volgen, en het concrete leerstofaanbod.

Daarnaast ontbreken bij veel OPDC's gegevens over de frequentie en duur van de hulp, en over het tijdstip en de manier van evaluatie. Deze constatering past bij onze bevinding dat de kwaliteitszorg nog niet voldoende ontwikkeld is.

Aanbod

De meeste OPDC's beschikken over een adequaat en uitgebreid aanbod voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Het aanbod richt zich op de training van sociale vaardigheden, faalangstreductie, conflicthantering, vergroten van weerbaarheid en agressieregulatie. Soms maken OPDC's gebruik van programma's als Equip, Leefstijl of Rots en Water, in andere gevallen hebben medewerkers zelf een programma ontwikkeld om de sociale competenties van leerlingen te versterken en hun zelfreflectie te bevorderen. Frequente gesprekken met mentoren maken vaak deel uit van de werkwijze in de OPDC's. Soms zijn deze gesprekken standaard in het dagrooster opgenomen.

De kwaliteit van het aanbod voor de cognitieve ontwikkeling laat een wat diverser beeld zien. In vergelijking met het aanbod voor de sociaal-emotionele ontwikkeling hebben OPDC's vaker problemen om een adequaat aanbod voor de cognitieve ontwikkeling te realiseren. De meeste OPDC's gebruiken reguliere onderwijsmethoden voor het voortgezet onderwijs, vaak in overleg met de afleverende scholen. Dit geeft wel enige garantie dat er voldoende kwaliteit is, maar er zijn toch een paar knelpunten. Dit heeft vooral te maken met het feit dat veel OPDC's gehuisvest zijn in een gebouw dat te weinig mogelijkheden biedt om hedendaags vo-onderwijs vorm te geven. Door het ontbreken van bijvoorbeeld goed ingerichte practicumlokalen voor de exacte vakken is het bijzonder moeilijk om die vakken goed aan te bieden, zowel in de onder- als in de bovenbouw. Daar komt bij dat de docenten, die veelal een pabo-bevoegdheid hebben, niet voor alle vakken de vakdidactiek voldoende beheersen om er adequaat les in te kunnen geven. Ook voor de praktijkvakken geldt dit natuurlijk, al passen OPDC's hierbij wel een aantal kunstgrepen toe om leerlingen adequate beroepsvoorbereiding te kunnen geven. Leerlingen volgen dan bijvoorbeeld een deel van hun onderwijs in de school van herkomst of in een andere vmbo-school in de buurt.

Daarnaast speelt mee dat een deel van de docenten op OPDC's de sociaal-emotionele ondersteuning van leerlingen hoger waarderen dan de cognitieve ondersteuning, en van mening zijn dat eventuele cognitieve achterstanden wel op de afleverende scholen kunnen worden aangepakt. Het welbevinden van kinderen staat voorop. De afleverende scholen lijken zelf ook die mening toegedaan, waardoor er een scheiding ontstaat tussen cognitieve ondersteuning (voor de reguliere scholen) en sociaal-emotionele ondersteuning (voor het OPDC).

Een probleem bij het aanbod is verder de aansluiting van het aanbod op dat van de verwijzende school. Hoewel de leerlingen officieel ingeschreven staan bij een van de scholen in het samenwerkingsverband, is het lang niet altijd zo dat het aanbod van het OPDC aansluit bij dat van de verwijzende school. De gebruikte onderwijsmethoden zijn ook lang niet altijd die methoden die ook in het vervolgonderwijs gebruikt worden.

Onderwijstijd

Alle OPDC's slagen erin voldoende onderwijstijd te plannen: minimaal 1.040 klokuren in de onderbouw en 1.000 klokuren in de bovenbouw. De OPDC's vinden het in het algemeen van belang voor hun leerlingen om een duidelijke structuur en regelmaat te bieden, en mede daarom met een vast dagrooster te werken. Hier past ook in dat er veel tijd en energie wordt gestopt in het voorkomen van spijbelgedrag van leerlingen en het aanpakken van leerlingen die te laat komen.

In de meeste OPDCs verlopen onderwijssituaties efficiënt en gaat er weinig tijd verloren. Ook dit heeft te maken met de opvattingen van OPDC's over de noodzaak van een duidelijke structuur en voldoende regelmaat.

Pedagogisch-didactisch handelen

In het algemeen is het pedagogisch-didactisch handelen binnen de OPDC's zeker van voldoende kwaliteit. Met name de pedagogische omgang is goed. Leraren doen veel moeite om leerlingen zelfvertrouwen te geven, onder meer door gewenst gedrag te belonen en veel stimulerende opmerkingen te maken. Ook is er voldoende aandacht voor een goede omgang van leerlingen onderling, en van leraren met leerlingen. Dit past bij het streven van de OPDC's om veel te investeren in sociale vaardigheden, en leerlingen voldoende sociale bagage mee te geven voor hun vervolgopleiding.

Ook het didactisch handelen is op schoolniveau over het geheel genomen van voldoende kwaliteit. Er wordt veel werk gemaakt van een duidelijk klassenmanagement; dit vertaalt zich onder meer in een taakgerichte sfeer tijdens de lessen. Toch zijn er op dit punt ook nog verbeteringen mogelijk.

Zoals onder het kopje 'aanbod' is vermeld kan, met name door beperkingen in de voorwaardelijke sfeer, niet altijd in voldoende mate goed onderwijs worden gegeven in specifieke vakken als natuur- en scheikunde of in praktijkvakken. De kwaliteit van de uitleg is bij die vakken dan ook niet altijd van voldoende niveau. Daarnaast wordt in de lessen het didactisch handelen nog niet altijd voldoende afgestemd op de verschillen tussen leerlingen. Feitelijk zou een OPDC maatwerk voor elke leerling moeten kunnen leveren, maar dit komt nog niet altijd naar voren in de aanpak binnen de lessen.

Actieve rol leerlingen

Over het geheel genomen worden leerlingen voldoende gestimuleerd om actief betrokken te zijn bij het leerproces. De meeste OPDC's proberen leerlingen inzicht te geven in hun eigen functioneren, bijvoorbeeld door tijdens mentorgesprekken goed door te spreken wat de leerling kan en wat hij nog zou kunnen ontwikkelen. De betrokkenheid van leerlingen wordt veelal voldoende gestimuleerd door hen binnen hun mogelijkheden eigen verantwoordelijkheid te geven om te plannen en hun werk te verdelen. Binnen de individuele lessituaties worden leerlingen weinig aangezet tot (taakgerichte) samenwerking, vaak omdat dit voor veel onrust in de klas kan zorgen. Op schoolniveau wordt wél voldoende aandacht aan samenwerkingsvaardigheden besteed, bijvoorbeeld via gezamenlijke pauzemomenten.

(Sociale) veiligheid

Onder deze noemer heeft de inspectie zowel naar de veiligheid gekeken als naar de mate waarin sprake is van een stimulerende leeromgeving.

OPDC's maken veel werk van de sociale veiligheid voor leerlingen en personeel. Concreet betekent dit dat deze OPDC's incidenten registreren, zorgen dat leerlingen en docenten zich aan gedragscodes houden, en in geval van incidenten zorgen voor een adequate aanpak. Elementen van het veiligheidsbeleid zijn bijvoorbeeld het meteen inlichten en oproepen van ouders als leerlingen bij incidenten betrokken zijn, toezicht op buitenruimtes, controles op kluisjes en tassen en ouders en het gebruik van gedragscodes die door ouders en leerlingen ondertekend worden. Dat hier zoveel nadruk op ligt, hangt mogelijk samen met de taakopvatting van OPDC's. Het verbeteren van sociale vaardigheden van leerlingen, het bieden van een duidelijke structuur aan leerlingen, en het hanteren van heldere gedragsregels zijn zaken die bij alle OPDC's als belangrijk worden genoemd. Leerlingen en medewerkers voelen zich door deze aanpak voldoende gerespecteerd en veilig.

Ouders zijn in de meeste gevallen betrokken bij de activiteiten van het OPDC. Dit geldt in ieder geval als het activiteiten betreft die direct te maken hebben met hun kind, zoals bijstelling van de handelingsplannen, en bij tussentijdse evaluaties. Meer algemene betrokkenheid van ouders bij het OPDC, bijvoorbeeld door het organiseren van ouderavonden over bepaalde thema's of door instelling van ouderklankbordgroepen, is bij het ruime merendeel van de bezochte OPDC's aan de orde.

Wat betreft de stimulerende leeromgeving is het beeld minder rooskleurig. Dit heeft alles te maken met het al eerder beschreven probleem van de veelal gebrekkige huisvesting en outillage van OPDC's. Daar waar zelfs geen leerlingruimtes of aula's zijn is het buitengewoon moeilijk om de fysieke leeromgeving stimulerend te laten zijn voor leerlingen, en over het geheel genomen vindt de inspectie dan ook dat hiervan te weinig sprake is.

Vervolgtrajecten

Nagenoeg alle bezochte OPDC's hebben helder omschreven welke criteria gelden voor in- en terugstroom van leerlingen. Kenmerken van de beoogde doelgroep zijn vastgelegd, evenals contra-indicaties. Ook de procedure die gevolgd moet worden bij in- en terugstroom is vastgelegd, al verschilt de mate van gedetailleerdheid wel per OPDC. Ook OPDC's die hun criteria helder op papier hebben staan, zeggen soms in de praktijk wel eens leerlingen op te vangen die naar hun mening niet echt tot de doelgroep behoren. Het gaat dan bijvoorbeeld om leerlingen die eigenlijk naar cluster 4-onderwijs moeten, maar daar nog niet terecht kunnen of van wie de ouders nog niet instemmen met een indicatietraject.

Alle OPDC's zorgen voor begeleiding van leerlingen en ouders bij de terugplaatsing naar de school van herkomst of de plaatsing in een vervolgtraject. Soms verloopt de plaatsing gefaseerd. Leerlingen lopen dan eerst een of twee dagen per week mee op de reguliere school, en dat wordt langzaam uitgebreid. Na de OPDC-periode worden leerlingen ambulante begeleid, meestal voor een periode van minimaal een jaar, maar soms gedurende het hele diplomatraject.

De samenwerking met de afleverende scholen verloopt vooral via de zorgcoördinatoren van de afleverende scholen. Soms is deze samenwerking heel intensief en zijn er bijvoorbeeld wekelijks leerlingbesprekingen, soms is deze samenwerking veel losser en wordt er vooral overlegd als er problemen te verwachten zijn bij de

overplaatsing van een leerling. Op het niveau van docenten is er in het algemeen weinig sprake van samenwerking met afleverende scholen.

Alle OPDC's hebben samenwerking met relevante ketenpartners geregeld, vaak in het verlengde van zorgadviesteams die al op de scholen of in het samenwerkingsverband draaien.

In hoeverre leerlingen na hun verblijf in het OPDC succesvol hun schoolloopbaan vervolgen is niet of nauwelijks vast te stellen. Dit komt omdat de leerlingen feitelijk staan ingeschreven bij een van de scholen van het samenwerkingsverband. Hun gegevens 'lossen op' in het geheel van leerlinggegevens van de betreffende school. In die zin kan de inspectie dus geen onderwijsopbrengsten vaststellen van de OPDC's.

6 Discussie

In dit rapport is verslag gedaan van een verkennend onderzoek naar de OPDC's. Uit de veelheid aan onderzoeksresultaten die dit verkennend onderzoek heeft opgeleverd kunnen we een aantal punten destilleren, die zich lenen voor nadere discussie.

1. In de eerste plaats de grote diversiteit die er bestaat tussen OPDC's. Er is sprake van grote verschillen in het aanbod, de verblijfsduur van leerlingen, de samenwerking met scholen in het samenwerkingsverband, de aanname- en doorverwijzingscriteria, en de huisvesting.

Een voorbeeld. Drie verschillende OPDC's. Het eerste OPDC wordt aangestuurd door het samenwerkingsverband. De voorzitter van het samenwerkingsverband is tevens directeur van de school waar de leerlingen staan ingeschreven. Het OPDC komt voort uit een vso-lom-school en hanteert in feite de oude lom-werkwijze: leerlingen worden na een of twee jaar geschakeld en een deel van de leerlingen blijft vijf jaar op het OPDC, om daar af te sluiten met een vmbo-diploma. Het onderwijsaanbod wordt door het OPDC zelf bepaald, daar is geen afstemmingsoverleg over met de afleverende scholen.

Het tweede OPDC. Bij de oprichting was dit een gemengd OPDC, met een expertisedeel en een voorzieningendeel. Het samenwerkingsverband besloot echter al snel dat het expertisedeel verzelfstandigd moest worden. Voor het voorzieningendeel werd de doelgroep aangepast: het OPDC is vooral een voorziening voor uitvallers uit de vmbo-scholen binnen het samenwerkingsverband. Binnen het aanbod ligt een sterke nadruk op sociaal-emotionele vaardigheden.

Het derde voorbeeld. Een groot OPDC, dat lwoo-geïndiceerde leerlingen opvangt en daarnaast een dienstencentrum en een Time-outvoorziening herbergt. Leerlingen verblijven hier maximaal drie jaar, het derde jaar is een 'extra' voor de leerlingen die de meeste zorg en begeleiding nodig hebben. Zij stromen na dit derde jaar nooit in het vierde jaar regulier vmbo in, maar in het derde leerjaar. Er is structureel overleg met de afleverende scholen, onder meer over het aanbod en de handelingsplannen van de leerlingen.

Deze drie voorbeelden geven aan dat je eigenlijk niet kan spreken over 'het OPDC'. Elke OPDC geeft binnen het samenwerkingsverband op eigen wijze vorm aan de specifieke zorg en begeleiding van leerling. De wet staat deze diversiteit toe door geen nadere inrichtingsvoorschriften voor OPDC's te geven en de samenwerkingsverbanden de vrije hand te geven.

Er kunnen dus grote verschillen bestaan tussen het aanbod, de verblijfsduur en het voorzieningenniveau waar leerlingen op een OPDC mee te maken krijgen. Dit geldt ook voor reguliere scholen, maar daar hebben leerlingen mogelijkheden om de school te kiezen die hen aanspreekt. Voor leerlingen op een OPDC is die keuzevrijheid heel beperkt, omdat er maar een beperkt aantal OPDC's is en er geen sprake is van een landelijk dekkend netwerk. Dit kan zorgen voor rechtsongelijkheid voor de leerlingen die voor hun zorg en begeleiding zijn aangewezen op een OPDC.

2. De diversiteit geldt ook voor de samenwerkingsverbanden. Samenwerkingsverbanden verschillen sterk, afhankelijk van de besturen waaruit ze zijn samengesteld. OPDC's zijn afhankelijk van het samenwerkingsverband, dat immers zowel financiële als bestuurlijke beslissingsmacht heeft over het OPDC. Als bijvoorbeeld één groot bestuur binnen het samenwerkingsverband de toon bepaalt, kunnen de andere besturen niet anders dan zich daarbij aansluiten (of neerleggen). Als besturen het binnen een samenwerkingsverband niet wezenlijk eens zijn over de noodzaak, de doelgroepen en de verwijzingscriteria voor OPDC's, ontstaan er ook verschillen in doorverwijzing van leerlingen naar het OPDC.

Daarnaast beperkt de bepalende rol van het samenwerkingsverband de eigen beleidsruimte van de OPDC's. Een voorbeeld: als het samenwerkingsverband besluit dat de maximale verblijfsduur voor leerlingen op het OPDC één schooljaar is, heeft het OPDC geen andere keus dan dit te volgen en zijn onderwijs daar op af te stemmen. Of als een samenwerkingsverband besluit voortaan zelf binnen zijn reguliere scholen een soort OPDC in te richten, dan kan dit betekenen dat het OPDC wordt opgeheven.

3. Alle OPDC's vervullen een duidelijke rol binnen hun samenwerkingsverband, hoezeer zij verder ook onderling verschillen. De afleverende scholen zijn unaniem van mening dat de OPDC's zorg en begeleiding bieden die de reguliere scholen op dit moment niet kunnen leveren. Daarnaast bieden ze expertise die reguliere scholen op dit moment niet vanuit hun eigen school kunnen genereren. Ouders en leerlingen tonen zich zonder uitzondering tevreden over 'hun' OPDC. In die zin vormen OPDC's een waardevolle aanvulling op de zorgstructuur binnen een samenwerkingsverband. Dit sluit aan bij de constatering van een in opdracht van het Ministerie van Onderwijs uitgevoerde evaluatie van de zorgstructuur in het voortgezet onderwijs⁶, waarin aandacht werd geschonken aan de positie van OPDC's binnen de zorgstructuren. Hieruit kwam onder meer naar voren dat voorzover er sprake is van een OPDC, de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden en de vertegenwoordigers van de scholen daarover tevreden zijn. Volgens hen hebben OPDC's een duidelijke meerwaarde en kan er altijd een beroep op worden gedaan voor hulp of advies. Uit dit rapport blijkt ook dat coördinatoren van scholen er weinig voor voelen de gebundelde diensten en middelen van het OPDC evenredig te verdelen over de scholen binnen het samenwerkingsverband. Dit laatste is in overeenstemming met het feit dat de samenwerkingsverbanden tevreden zijn over de aanwezigheid van het OPDC.

4. De OPDC's bestaan relatief kort. Ze zijn vrijwel allemaal pas in 2002 gevormd. Ze startten niet vanuit een blanco situatie, maar kwamen grotendeels voort uit voormalige vso-lom-scholen. Hoewel de inspectie heeft kunnen constateren dat er de afgelopen jaren zeker ontwikkeling heeft plaatsgevonden op de OPDC's, zorgt deze voorgeschiedenis toch voor een aantal knelpunten. In de eerste plaats wat betreft de leerlingen. Het vso-lom bediende 'eigen' leerlingen die het mavo-diploma konden behalen. Het OPDC heeft een andere functie: zij moet alle leerlingen met een meervoudige problematiek die zijn toegelaten tot een school voor voortgezet onderwijs onder vastgestelde voorwaarden hulp bieden. In de praktijk zijn binnen een OPDC vooral leerlingen op

⁶ Oberon (2006). *De zorgstructuur in het voortgezet onderwijs: evaluatie van het gemengde model van bekostiging*

het niveau basisberoepsgerichte leerweg sterk vertegenwoordigd. Dit betekent dat docenten met een andere groep leerlingen, met andere problematiek en andere zorg- en ondersteuningsvragen te maken hebben dan voorheen. Daarnaast worden OPDC's geconfronteerd met een toenemende vraag naar zorgvoorzieningen voor havo-leerlingen met gedragsstoornissen, veelal binnen het autistisch spectrum. Enkele OPDC's hebben daarom zogenaamde auti-classes ingericht.

De nieuwe leerlingengroep betekende daarnaast dat het onderwijsaanbod veranderd moest worden, met name wat betreft de (voorbereiding op) praktijkvakken, en het betekende ook dat de gebouwen te weinig passend bleken voor het onderwijs dat men wilde geven.

Ten tweede moest ten tijde van de omvorming tot OPDC een groot aantal voorwaardelijke zaken worden geregeld en ontwikkeld. Zoals de relatie met het samenwerkingsverband en de positie van het OPDC daarbinnen, de relatie met afleverende scholen, het vinden van en het inrichten van een locatie, de teamvorming, het zoeken naar bruikbare handelingsplannen en een bruikbaar leerlingvolgsysteem.

Kortom: het omvormingsproces was knap ingewikkeld, en de eerste jaren ging hier veel tijd en energie in zitten. Het is een knappe prestatie te noemen dat de OPDC's zich desondanks de afgelopen jaren hebben weten te ontwikkelen, en op waardering van alle betrokkenen kunnen rekenen.

De pioniersfase lijkt inmiddels voorbij, en de komende jaren staan de OPDC's dan ook voor de taak tot verdere verbetering op onderdelen te komen.

De besturen binnen het samenwerkingsverband zullen hun bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het OPDC sterker moeten expliciteren, waardoor een duidelijker aansturing ontstaat. Dit kan door bijvoorbeeld een ontwikkelingsagenda te formuleren, waarin wordt vastgesteld:

- welke categorieën zorgleerlingen er binnen het samenwerkingsverband worden onderscheiden;
 - welke zorg voor de onderscheiden categorieën moet worden geboden;
 - voor welke categorieën het OPDC zorg biedt;
 - over welke bevoegdheden en competenties leraren in het OPDC moeten beschikken;
 - hoe het gebouw van het OPDC dient te zijn ingericht;
 - hoe de doorgaande leerlijnen tussen reguliere scholen en OPDC worden gegarandeerd;
 - hoe de resultaten van de verschillende categorieën zorgleerlingen binnen het samenwerkingsverband worden vastgesteld en verantwoord;
 - hoe de afspraken over de zorg binnen het samenwerkingsverband worden bewaakt.
5. Docenten binnen OPDC's zijn sterk gericht op de pedagogische component van het onderwijs. De docenten maken veel werk van het creëren van een veilige, ondersteunende sfeer in de klas, het vergroten van het zelfvertrouwen van de leerlingen, en het leren omgaan met sociaal-emotionele problemen. Deze insteek sluit aan bij de constatering in dit onderzoek dat het merendeel van de leerlingen op een OPDC te maken heeft met sociaal-emotionele problematiek, meer dan met cognitieve leerachterstanden.

De bevoegdheid van docenten speelt hierbij waarschijnlijk een rol. Veel OPDC's geven aan docenten in de eerste plaats te werven op pedagogische kwaliteiten en competenties, en daarom voorkeur te geven aan docenten met een pabo-achtergrond boven docenten met een lerarenopleiding. Daarnaast zijn de zittende docenten (die voorheen op het vso-lom zaten) veelal basisonderwijsdocenten met een aantekening speciaal onderwijs.

De sterke nadruk die er binnen OPDC's ligt op de pedagogische taak brengt een zekere onderwaardering van de (vak)didactische taak met zich mee. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de geringe aandacht voor de cognitieve ontwikkeling in handelingsplannen voor leerlingen in vergelijking met de aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Relatief weinig aandacht voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen met problemen is overigens niet kenmerkend voor OPDC's, maar komt in het leerwegondersteunend onderwijs vaker naar voren⁷.

Blijkbaar is de algemene opvatting dat leerachterstanden thuishoren bij het regulier onderwijs, en sociaal-emotionele problematiek in het niet-regulier onderwijs. Het is zeer de vraag of dit een houdbare opvatting is, zowel voor het regulier onderwijs als voor de OPDC's. Uit het taal- en rekenonderzoek van de inspectie blijkt bijvoorbeeld dat achterstanden in rekenen en/of taal bij leerlingen vaak niet worden gesignaleerd door het regulier onderwijs. Leerlingen krijgen daardoor niet de benodigde ondersteuning. De veronderstelling dat cognitieve en vakinhoudelijke ondersteuning per definitie in goede handen is bij het regulier onderwijs lijkt daarmee niet op te gaan. Vanuit de OPDC's bekeken zou het goed zijn zich te realiseren dat cognitieve ondersteuning ook van groot belang is voor vergroting van het zelfvertrouwen van leerlingen, en dat de scheiding tussen sociaal-emotionele begeleiding en cognitieve begeleiding dus niet functioneel is. Bovendien volgt een deel van de leerlingen een compleet diplomatraject bij het OPDC, en zal dus ook cognitief moeten worden begeleid.

6. Een klein aantal samenwerkingsverbanden heeft geen OPDC en ook geen enkele andere voorziening om zorgleerlingen op te vangen. Nader onderzoek is nodig om te beoordelen of en hoe deze samenwerkingsverbanden hun wettelijke zorgtaak vormgeven.

⁷ Hilbers, G. (2006). *Leerlingenzorg in het leerwegondersteunend onderwijs en in het primair onderwijs*. Groningen: Rijksuniversiteit.

Bijlage I

Onderzoeksoepzet en onderzoeksmethoden

Algemeen

Voor de vaststelling welke samenwerkingsverbanden vo-vso een OPDC in stand houden en in welke verschijningsvorm, zijn diverse bronnen gebruikt. Deze bronnen zijn:

- zorgplannen van de samenwerkingsverbanden;
- lijst van CFI over bij hen bekende OPDC's;
- inspectiebezoeken aan de uit de voorgaande bronnen naar voren gekomen OPDC's.

De zorgplannen van alle 81 samenwerkingsverbanden vo-vso zijn opgevraagd en geanalyseerd. Dit heeft geleid tot een inventarisatie per samenwerkingsverband van:

- het al dan niet aanwezig zijn van een OPDC binnen het samenwerkingsverband;
- indien aanwezig: het gehanteerde OPDC-model;
- aanwezigheid van projecten Rebound, Time-out, Trajectklas, Herstart en Op de rails.

De inventarisatie is ter verificatie aan de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden voorgelegd en zonedig aangepast.

Bij de door de inspectie bezochte OPDC's is opnieuw bekeken of het hier inderdaad OPDC's in de zin van de wet betrof. Op grond hiervan is een nieuwe, definitieve lijst opgesteld van OPDC's.

Voor het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 1:

Hoe hebben samenwerkingsverbanden de zorg en begeleiding van leerlingen met leer- en gedragsproblemen georganiseerd?

Onderzoeksvraag 2:

Hoe dragen orthopedagogisch-didactische centra bij aan de zorg voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden?

Onderzoeksvraag 1

Voor de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van de waarderingen die de inspecteurs tijdens de inspectiebezoeken hebben gegeven op de diverse indicatoren van de kwaliteitsaspecten.

In totaal zijn in het analysebestand gegevens van 1.151 instellingen opgenomen. Per analysegegevens zijn alleen die samenwerkingsverbanden geanalyseerd, waarbij het

gegeven bij meer dan tachtig procent van de onderliggende instellingen, exclusief de instellingen voor praktijkonderwijs, aanwezig was. Dit leverde een duidelijke beperking van het onderzoek op, omdat voor een groot deel van de analysegegevens deze grens niet gehaald werd.

Bezoeken OPDC's

In de periode maart tot en met oktober 2008 zijn alle door de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden aangedragen OPDC's bezocht. In totaal betrof dit 27 OPDC's verspreid over het land.

Tijdens deze bezoeken is vastgesteld of het hier inderdaad een OPDC betrof en zo ja, welk OPDC-model gehanteerd werd. Daarnaast is tijdens de bezoeken de kwaliteit van de OPDC's in kaart gebracht, aan de hand van een aantal inspectie-instrumenten.

Voor de bezoeken aan de OPDC's zijn vijf instrumenten ontwikkeld:

- een gesprekslijst;
- een waarderingskader voor OPDC met leerlingen;
- een waarderingskader voor OPDC zonder leerlingen;
- een scoringslijst voor lesobservaties;
- een scoringslijst voor leerlingdossiers.

De gesprekslijst biedt inzicht in de opzet van het OPDC, de inbedding in het samenwerkingsverband, de grootte en de resultaten van het voorzieningenmodel.

De scoringslijsten voor lesobservaties geven gestructureerde beoordelingen weer van de lessituaties op de OPDC's.

De scoringslijsten voor leerlingdossiers geven inzicht in de vraag of de dossiers voldoen aan de hiervoor geldende eisen.

In 2008 heeft de Inspectie van het Onderwijs een waarderingskader ontwikkeld waarin indicatoren zijn opgenomen die specifiek zijn toegesneden op eisen die aan het onderwijs en de zorg voor leerlingen in orthopedagogische en orthodidactische centra kunnen worden gesteld. Met dit waarderingskader zijn de OPDC's onderzocht en beoordeeld. De waarderingskaders zijn geënt op de waarderingskaders van het speciaal onderwijs en op die van het voortgezet onderwijs.

Het waarderingskader is gesplitst in een waarderingskader voor OPDC's met leerlingen en een waarderingskader voor OPDC's zonder leerlingen.

Het waarderingskader voor OPDC's met leerlingen bestaat uit 53 indicatoren, die geordend zijn onder negen kwaliteitsaspecten: kwaliteitszorg, leerlingzorg, ontwikkeling leerlingen, aanbod, tijd, pedagogisch-didactisch handelen, actieve rol van leerlingen, schoolklimaat en opbrengsten OPDC.

Het feitelijk bezoek nam per OPDC een dag in beslag en bestond uit de volgende activiteiten:

- gesprek met directie/management, eventueel met coördinator en/of voorzitter van het samenwerkingsverband;
- gesprek met teamleden OPDC: docenten en hulpverleners;
- gesprek met groepje leerlingen;

- gesprek met groepje ouders;
- analyse handelingsplannen/leerlingdossiers;
- observatie van lesactiviteiten.

Bij de OPDC's die uitsluitend volgens het expertisemodel werken, en dus geen leerlingen in huis hebben, vervielen uiteraard de gesprekken met leerlingen, ouders en docenten.

Bijlage II

Analysetabellen

Tabel 1 Samenwerkingsverbanden (SWV) naar diverse projecten

Indeling SWV	Aantal SWV		Rebound		Time-out		Trajectklas		Herstart		Op de rails	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Geen OPDC	64	56	88%	20	31%	7	11%	24	38%	34	53%	
Wel OPDC	17	14	82%	3	18%	3	18%	7	41%	7	41%	
- expertise	4	4	100%	1	25%	1	25%	3	75%	3	75%	
- voorziening	1	1	100%					1	100%	1	100%	
- combinatie	12	9	75%	2	17%	2	17%	3	25%	3	25%	
Totaal	81	70	86%	23	28%	10	12%	31	38%	41	51%	

Tabel 2 Kwaliteitsaspect 1 - Het samenwerkingsverband zorgt systematisch voor behoud en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en begeleiding in het OPDC

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
OPDC heeft inzicht in kenmerken van leerlingenpopulatie	13	100%			13	100%
SWV waaronder OPDC valt, is verantwoordelijk voor kwaliteitszorg	8	67%	4	33%	12	100%
Bij zorg voor kwaliteit zijn medewerkers, directie, SWV betrokken	7	58%	5	42%	12	100%
Er zijn streefdoelen geformuleerd voor OPDC	7	54%	6	46%	13	100%
OPDC evalueert systematisch kwaliteit van leren en onderwijzen	6	46%	7	54%	13	100%
OPDC werkt planmatig aan verbeteractiviteiten	7	54%	6	46%	13	100%
OPDC rapporteert inzichtelijk over gerealiseerde kwaliteit van onderwijs aan belanghebbenden	5	38%	8	62%	13	100%
OPDC waarborgt sociale veiligheid voor leerlingen en personeel	11	92%	1	8%	12	100%
Verantwoordelijkheid voor het aanbod is in handen van school waar leerling is ingeschreven	7	54%	6	46%	13	100%

Tabel 3 Kwaliteitsaspect 2 - Het OPDC beschikt over een cyclisch systeem van leerlingenzorg

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
OPDC bepaalt bij instroom ontwikkelingsperspectief van leerling	9	69%	4	31%	13	100%
OPDC werkt planmatig aan de ontwikkeling van leerling	9	90%	1	10%	10	100%
OPDC heeft overleg met ouders over hp of op	13	100%			13	100%
OPDC heeft overleg met toeleverende school over hp of op	9	82%	2	18%	11	100%
Hp of op ondersteunt docent bij pedagogisch didactisch handelen in les	6	55%	5	45%	11	100%
OPDC gebruikt een samenhangend systeem van instrumenten en procedures voor volgen van leerling	12	92%	1	8%	13	100%
OPDC zorgt voor effectieve interne afstemming	13	100%			13	100%
OPDC zorgt voor effectieve externe afstemming	11	100%			11	100%
OPDC begeleidt ouders en leerlingen bij keuze voor vervolgonderwijs	12	100%			12	100%

Tabel 4 Kwaliteitsaspect 3 - De leerlingen ontwikkelen zich naar verwachting

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Leerlingen halen doelen die in hp zijn beschreven	5	100%			5	100%
Leerlingen functioneren naar verwachting na terugplaatsing	6	100%			6	100%

Tabel 5 Kwaliteitsaspect 4 - Het OPDC heeft een aanbod dat past bij de leerlingen en voldoet aan de wettelijke vereisten

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
OPDC heeft adequaat aanbod gericht op sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen	12	92%	1	8%	13	100%
OPDC heeft adequaat aanbod gericht op cognitieve ontwikkeling van leerlingen	12	92%	1	8%	13	100%
Leerstofaanbod in onderbouw voldoet aan wettelijke vereisten	12	100%			12	100%
Leerstofaanbod in bovenbouw is dekkend voor de examenprogramma's	6	100%			6	100%
Aanbod bouwt voort op aanbod van verwijzende school	6	55%	5	45%	11	100%
Verantwoordelijkheid cognitieve deel; het aanbod is in handen van school van inschrijving	3	30%	7	70%	10	100%

Tabel 6 Kwaliteitsaspect 5 - De leerlingen krijgen voldoende tijd om zich het aanbod eigen te maken

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Geplande onderwijstijd voldoet aan wettelijke vereisten	13	100%			13	100%
OPDC varieert hoeveelheid tijd afhankelijk van behoeften van leerlingen	10	77%	3	23%	13	100%
Ongeoorloofd verzuim van leerlingen is minimaal	13	100%			13	100%
Onderwijstijd wordt efficiënt ingezet	13	100%			13	100%
Verblijfsduur in OPDC is gelimiteerd	9	69%	4	31%	13	100%

Tabel 7 Kwaliteitsaspect 6 - Het pedagogisch-didactisch handelen van de leraren ondersteunt het leerproces

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Leraren bevorderen zelfvertrouwen van leerlingen	13	100%			13	100%
Leraren zorgen ervoor dat leerlingen op respectvolle manier met elkaar en met leraren omgaan	13	100%			13	100%
Leraren realiseren een taakgerichte werksfeer	12	100%			12	100%
Leraren leggen duidelijk uit	13	100%			13	100%
Leraren stimuleren leerlingen tot denken	9	75%	3	25%	12	100%
Leraren stemmen didactisch handelen af op verschillen in ontwikkeling tussen leerlingen	8	62%	5	38%	13	100%

Tabel 8 Kwaliteitsaspect 7 - De leerlingen spelen een actieve en zelfstandige rol bij de onderwijsactiviteiten.

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Leerlingen zijn actief betrokken bij onderwijsactiviteiten	8	62%	5	38%	13	100%
Leerlingen krijgen inzicht in leer- en ontwikkelingsproces	10	83%	2	17%	12	100%
Leerlingen hebben verantwoordelijkheid voor organisatie van eigen leerproces	6	50%	6	50%	12	100%
Leerlingen werken op doelmatige wijze samen	1	11%	8	89%	9	100%

Tabel 9 Kwaliteitsaspect 8 - Het OPDC biedt leerlingen, ouders en medewerkers een respectvolle en veilige omgeving

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
Leerlingen voelen zich aantoonbaar gerespecteerd en veilig in OPDC	13	100%			13	100%
Ouders zijn betrokken bij OPDC, door activiteiten die OPDC daartoe onderneemt	11	85%	2	15%	13	100%
Medewerkers voelen zich aantoonbaar gerespecteerd en veilig in OPDC	13	100%			13	100%
OPDC heeft inzicht in beleving van sociale veiligheid	8	62%	5	38%	13	100%
OPDC heeft veiligheidsbeleid gericht op voorkomen van incidenten in en om OPDC	11	85%	2	15%	13	100%
OPDC heeft veiligheidsbeleid gericht op afhandeling van incidenten in en om OPDC	13	100%			13	100%
Inrichting van gebouw en lesruimten getuigen van inspirerende leeromgeving	6	46%	7	54%	13	100%

Tabel 10 Kwaliteitsaspect 9 - De aanpak in het OPDC is erop gericht de leerlingen terug te plaatsen in het regulier onderwijs of in een vervolgtraject

Indicator	Ja		Nee		Totaal	
	n	%	n	%	n	%
OPDC hanteert heldere criteria voor in- en terugstroom	11	92%	1	8%	12	100%
OPDC en school werken samen tijdens proces en gaan samen effecten na van plaatsing in OPDC	5	42%	7	58%	12	100%
OPDC volgt ontwikkeling van leerlingen systematisch	13	100%			13	100%
OPDC begeleidt leerlingen en ouders bij terugplaatsing en/of plaatsing in vervolgtraject	13	100%			13	100%
OPDC en SWV werken structureel samen met ketenpartners	12	92%	1	8%	13	100%

Inspectie van het Onderwijs

Park Voorn 4
Postbus 2730
3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

Exemplaren van deze uitgave kunt u gratis bestellen bij Postbus 51 onder vermelding van het ISB-nummer of het Postbus 51-nummer. U kunt bellen naar 0800 - 8051 (gratis) of via internet op www.postbus51.nl

Postbus 51- nummer 22BR2009B006
ISBN: 978-90-8503-145-1

Afdeling Communicatie, Inspectie van het Onderwijs

Blik grafisch ontwerp, Utrecht

Roto Smeets GrafiServices, Utrecht

Inspectierapport 2009-06
April 2009

www.onderwijsinspectie.nl

© Auteursrecht voorbehouden

Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van deze uitgave op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrecht-hebbende is verboden, behoudens de beperkingen bij de wet gesteld. Het verbod betreft ook gehele of gedeeltelijke bewerking.